

**WSZYSTKO,
CO TRZEBA WIEDZIEĆ!**

- czy grozi nam epidemia autyzmu?
- jak funkcjonuje umysł osoby z autyzmem?
- czym jest upośledzenie zmysłu społecznego?

Uta Frith

AUTYZM

Tłumaczenie Joanna Witkowska

Redakcja naukowa Eleonora Bielawska-Batorowicz

Original English
language edition by

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

**> KRÓTKIE
WPROWADZENIE**

AUTYZM

> KRÓTKIE
WPROWADZENIE

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Uta Frith

AUTYZM

Tłumaczenie Joanna Witkowska

Redakcja naukowa Eleonora Bielawska-Batorowicz

Original English
language edition by

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

> KRÓTKIE
WPROWADZENIE

Łódź 2023

Tytuł oryginału: *Autism: A Very Short Introduction*

Rada Naukowa serii *Krótkie Wprowadzenie*

*Jerzy Gajdka, Ewa Gajewska, Krystyna Kujawińska Courtney
Aneta Pawłowska, Piotr Stalmaszczyk*

Redaktorzy inicjujący serii *Krótkie Wprowadzenie*

Urszula Dzieciatkowska, Agnieszka Kałowska

Tłumaczenie

Joanna Witkowska

Redakcja naukowa

Eleonora Bielawska-Batorowicz

Opracowanie redakcyjne

Krzysztof Lindstedt

Skład i łamanie

Munda - Maciej Torz

Korekta techniczna

Elżbieta Pich

Projekt okładki

Monika Rawska

Autism: A Very Short Introduction was originally published in English in 2008
This translation is published by arrangement with Oxford University Press.
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego is responsible for this translation from
the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors,
omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses
caused by reliance thereon.

© Copyright by Uta Frith 2008

The moral rights of the author have been asserted

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2023

© Copyright for Polish translation by Joanna Witkowska, Łódź 2023

Publikacja sfinansowana ze środków Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.10754.22.0.M

Ark. wyd. 6,1; ark. druk. 10,125

ISBN Oxford University Press 978-0-19-920756-5

ISBN 978-83-8331-157-9

e-ISBN 978-83-8331-158-6

Spis treści

Autyzm – zagadnienie niezmiennie aktualne.	
Wstęp do wydania polskiego (Eleonora Bielawska-Batorowicz)	7
Podziękowania	17
Spis ilustracji	19
1. Spektrum autyzmu	23
2. Zmiany w rozumieniu autyzmu	43
3. Ogromny wzrost częstości występowania	63
4. Autyzm jako zaburzenie neurorozwojowe	77
5. Komunikacja społeczna: sedno sprawy	91
6. Odmienne spostrzeganie świata	111
7. Od teorii do praktyki	133
Bibliografia	151
Literatura zalecana	155
Indeks	157

Autyzm – zagadnienie niezmiennie aktualne

Wstęp do wydania polskiego

Kolejny tom serii Krótkie Wprowadzenie ukazującej się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego dotyczy autyzmu – zagadnienia intrygującego, budzącego kontrowersje i jeszcze nie wyjaśnionego całkowicie. Napisana przez Utę Frith książka *Autyzm*, podobnie jak inne tomy serii, jest pracą popularnonaukową, stąd przystępna forma tekstu. Autorka jest znawczynią zagadnienia, a zawarte w książce informacje są zgodne ze stanem wiedzy naukowej. Niemniej oryginalna, angielskojęzyczna wersja *Autyzmu* ukazała się drukiem w wydawnictwie Oxford University Press w 2008 r., co sprawia, że warto zastanowić się, czy i co się zmieniło od opublikowania oryginału oraz w jakim zakresie należy uzupełnić tekst. Co więcej, praca odwołuje się do realiów innego kraju, tak więc uwzględnienie polskiego kontekstu wydaje się uzasadnione.

Zainteresowanie problematyką autyzmu jest od dawna niezmiennie duże zarówno w środowisku naukowym, jak i wśród rodziców. Ci pierwsi, współpracując w interdyscyplinarnych zespołach, poszukują przyczyn i mechanizmów wyjaśniających spektrum autyzmu, metod wczesnego wykrywania, skutecznych technik interwencji i wsparcia osób z autyzmem. Ci drudzy – wyjaśnień, na czym polega autyzm, jakie perspektywy rozwojowe mają ich dzieci, jak najlepiej wspierać ich rozwój, w jaki sposób radzić sobie w wielu sytuacjach życia społecznego, jak dokonać wyboru ścieżki edukacyjnej itp. Do tych oraz innych kwestii odnosi się autorka *Autyzmu*.

W książce poznajemy zatem nie tylko najważniejsze objawy, lecz także trzy prawdopodobne mechanizmy wyjaśniające trudności osób ze spektrum autyzmu w komunikacji z innymi ludźmi. O mechanizmach tych, nazywanych w książce „wielkimi ideami”, piszą także polscy autorzy (np. Pisula, Omelańczuk, 2020; Talarowska, 2022). Poznajemy także różnorodne oblicza autyzmu ilustrowane losami i przykładami zachowania osób, u których go stwierdzono. Autorka odnosi się do popularnych przekonań o źródłach autyzmu, a zwłaszcza jego rzekomego związku ze szczepieniami. Przedstawia udokumentowane naukowo argumenty zdecydowanie przeczące takiemu związkowi. Podobną argumentację znaleźć można w pracach polskich badaczy autyzmu (Pisula, 2021). Warto zainteresować się tymi dowodami i koncepcjami, by lepiej zrozumieć mechanizm skomplikowanego zjawiska, jakim jest spektrum autyzmu, i nie dać się wciągnąć w pseudonaukowy dyskurs o autyzmie.

Uta Frith w tytule swojej książki użyła terminu „autyzm”, a w tekście pisze o „zaburzeniach ze spektrum autyzmu”. Ten drugi termin jest zgodny z terminologią stosowaną w Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych, w 11 wersji (*International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems – ICD-11*), obowiązującej od 1 stycznia 2022 r. Wcześniejsza wersja tej klasyfikacji (ICD-10), aktualna w czasie przygotowywania oryginalnej wersji książki, uwzględniała inną terminologię. Autyzm umieszczony był w dziale zaburzeń rozwoju psychicznego, w grupie całościowych zaburzeń rozwojowych. Charakteryzując je, odwoływano się do „jakościowych nieprawidłowości interakcji społecznych i wzorców porozumiewania się oraz ograniczonego, stereotypowego, powtarzającego się repertuaru zachowań i aktywności” (*Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, 1997, s. 209). W ramach grupy całościowych zaburzeń rozwojowych wyróżniono w ICD-10 m.in. autyzm dziecięcy (pojawiający się przed trzecim rokiem życia), autyzm atypowy (pojawiający się w innym wieku dziecka albo niespełniający wszystkich kryteriów diagnostycz-

nych) oraz zespół Aspergera. Stąd na kartach książki pojawiają się i takie terminy. Najnowsza klasyfikacja ICD-11 uwzględnia blok zaburzeń neurorozwojowych, w których wyróżniono zaburzenie ze spektrum autyzmu (Gałęcki, 2022). Jego charakterystyka odnosi się – podobnie jak wcześniej – do „trwałych deficytów w zakresie zdolności do inicjowania i podtrzymywania wzajemnej interakcji i komunikacji społecznej oraz szeregu ograniczonych, powtarzających się i nieelastycznych wzorców zachowań, zainteresowań lub działań, które są wyraźnie nietypowe lub nadmierne w stosunku do wieku danej osoby i kontekstu społeczno-kulturowego” (Lewandowska, 2022, s. 51). Nowością tej wersji klasyfikacji jest pominięcie wcześniejszych rodzajów zaburzeń autystycznych (dotyczy to zespołu Aspergera) oraz wyraźne wskazanie, że zaburzenie ma różny charakter i nasilenie, że mogą – obok podstawowych objawów – pojawiać się także zaburzenia rozwoju intelektualnego oraz/lub funkcji językowych. Kluczowe stało się więc pojęcie „spektrum”, rozumiane jako różnorodność możliwości funkcjonowania intelektualnego i językowego przy jednocześnie utrzymujących się cechach wspólnych zaburzeń autystycznych. Do owego „spektrum” odnosi się również autorka książki, przedstawiając przykłady osób z różnym zakresem zakłóceń w funkcjonowaniu.

Pojawia się również stanowisko, zgodnie z którym autyzm traktowany jako jedna z form nieneurotypowości (funkcjonowanie mózgu odbiegające od powszechnych standardów „normalności”, określanych jako neurotypowe – NT, ang. *neurotypical*), ale w paradygmacie nie tyle patologii, ile „neuroróżnorodności” (różnorodność neurologiczna jako naturalnie występująca forma różnorodności ludzkiej) (Drabata, 2021). Również w dyskursie naukowym coraz częściej używa się sformułowań „stany ze spektrum autyzmu” (ang. *autism spectrum conditions*) (Manjra i Masic, 2022; McCarthy i in., 2022; Su i in., 2022; Zhang i in., 2022) lub „rozwój w spektrum autyzmu” (ang. *development on the autism spectrum*) (Dwyer i in., 2022; Takarae i in., 2022), które są traktowane jako niestygmatyzujące. Uta Frith, choć posługuje się terminami odnoszącymi się do spektrum autyzmu i jest daleka

od jakiegokolwiek stygmatyzacji, to pozostaje krytyczna wobec takiego stanowiska. Swoją wiedzę o autyzmie, znajomość licznych przypadków klinicznych oraz obserwacje, które ujawniły poziom cierpienia osób z autyzmem, czyni podstawą rezerwy wobec stanowiska, które odnosiłoby się wyłącznie do – jak pisze – „różnic dotyczących mózgow i charakterów oraz tego, że niektóre spośród nich reprezentują umysł autystyczny” (s. 62).

W rozważaniach przedstawionych w książce (poświęcono im cały rozdział) oraz w dyskursie publicznym pojawia się kwestia wzrostu liczby osób, u których występuje autyzm. Uta Frith przedstawia rozsądne i przekonujące argumenty wyjaśniające ów wzrost. Autyzm, jako odrębny zespół objawów, został opisany przez Leo Kanner w latach czterdziestych XX w. Od tamtej pory, dzięki badaniom naukowym, więcej wiemy o autyzmie i jego objawach oraz sposobach jego diagnozowania. Tym samym bardziej prawdopodobne jest nie tyle to, że autyzm pojawia się teraz częściej niż dawniej, ile to, że potrafimy go teraz wcześniej i trafniej rozpoznać. Rozszerzenie kryteriów diagnostycznych również przyczyniło się do zwiększenia liczby rozpoznawanych zaburzeń ze spektrum autyzmu. Ich rozpowszechnienie w populacji szacuje się na około 1%, co daje im pozycję najczęstszej przyczyny niepełnosprawności u dzieci do piątego roku życia (Pisula, Omelańczuk, 2020). Wyniki amerykańskich badań wskazują, że wskaźnik ten dla dzieci w wieku szkolnym wynosi 1,69%, zaś wyniki polskich podają wskaźnik 0,35%, a nawet 0,064% (Mokros, Witusik, Nowakowska-Domagala, Pietras, 2022). Różnice tych wskaźników mogą być związane z uwzględnionymi kryteriami diagnostycznymi, a więc tym, czy brano pod uwagę wszystkie rodzaje zaburzeń ze spektrum autyzmu opisane w ICD-10, czy tylko autyzm dziecięcy.

O wzrastającej liczbie dzieci w spektrum autyzmu można by wnioskować także na podstawie danych dotyczących systemu oświaty. Według Sytemu Informacji Oświatowej w 2018 r. w Polsce (Pufund, 2022) do przedszkoli i punktów przedszkolnych uczęszczało 14 033, a do szkół 26 851 dzieci ze spektrum autyzmu, w tym z zespołem Aspergera. Nowsze dostępne dane

dotyczące roku szkolnego 2021/22 (*Uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w podziale na typy szkół oraz województwa w roku szkolnym 2021/2022*) wskazują, że w placówkach przedszkolnych znajdowało się 20 330, a szkołach podstawowych i ponadpodstawowych różnych typów 45 994 uczniów ze spektrum autyzmu, w tym z zespołem Aspergera. Porównując dane z dwu okresów, należy jednak zachować dużą ostrożność. Wzrost liczebności nie oznacza bowiem prostego zwiększenia się liczby dzieci w spektrum autyzmu – te same osoby uwzględnione we wcześniejszym okresie w danych dotyczących przedszkoli w kolejnym okresie mogą być uwzględnione w danych dotyczących placówek szkolnych. Niemniej dane pochodzące z raportu Centers of Disease Control and Prevention (CDC), przywoływane przez Pisulę i Omelańczuk (2020) pokazują wzrost liczby zaburzeń ze spektrum autyzmu – od 6 przypadków na 1000 dzieci w wieku szkolnym w 2000 r. do 16 przypadków na 1000 w roku 2014. Warto w tym miejscu zwrócić również uwagę, że w polskim prawie oświatowym znajdują się rozwiązania będące podstawą organizowania edukacji przedszkolnej i szkolnej dla dzieci ze spektrum autyzmu (Podgórska-Jachnik, 2022).

Trafna diagnoza zaburzenia ze spektrum autyzmu wymaga dokładnej analizy zachowania dziecka oraz przebiegu jego rozwoju. Brak bowiem dotąd biomarkerów i testów medycznych, które byłyby podstawą rozpoznania. W przypadku najmłodszych dzieci trudnością w diagnozowaniu jest także i to, że przebieg typowego rozwoju również nie jest jednorodny. Konieczna jest zatem duża ostrożność w wyciąganiu wniosków i dokonywaniu rozpoznania. W psychologicznych badaniach diagnostycznych stosowane są liczne narzędzia – od wywiadu z rodzicami do bezpośredniej obserwacji oraz testów i kwestionariuszy. Opisywane w światowym piśmiennictwie narzędzia mają swoje polskie wersje i są stosowane w praktyce – np. ADOS-2 (*Autism Diagnostic Observation Schedule, Second Edition*) (Chojnicka, Pisula, 2017). Obok badań typowo diagnostycznych możliwe są również badania przesiewowe, głównie z wykorzystaniem kwestionariuszy wypełnianych

przez rodziców/opiekunów, które mogą być podstawą do dalszego postępowania diagnostycznego lub intensywnego monitorowania rozwoju dziecka. Badania przesiewowe są szczególnie uzasadnione w grupach podwyższonego ryzyka – np. wśród dzieci, u których rodzeństwa zdiagnozowano zaburzenie ze spektrum autyzmu, u dzieci ze znacznym opóźnieniem rozwoju mowy czy rozwoju społecznego (Pisula, Omelańczuk, 2020).

Spektrum autyzmu i jego skutki dla funkcjonowania nie tylko w dzieciństwie, lecz także później, skupiają uwagę rodziców. To w pełni uzasadnione – ze względu zarówno na poszukiwanie wyjaśnienia pozwalającego zrozumieć funkcjonowanie dziecka, jak i na zadania związane z wychowaniem i podejmowanie decyzji o wyborze drogi edukacji. Wczesna diagnoza ułatwia wdrożenie programów interwencji, która możliwa jest tak w przypadku młodszych, jak i starszych dzieci. Myśląc o interwencji i jej efektywności, warto jednak pamiętać, że choć może ona wyraziście zwiększyć możliwości adaptacyjne, to nie usunie całkowicie zaburzenia. Większość osób ze spektrum autyzmu może zatem doświadczać jego skutków na różnych etapach życia. Stąd planując interwencję – obok aktualnej sytuacji osoby ze spektrum autyzmu – należy brać pod uwagę przyszłość, w tym przygotowanie do pracy zawodowej i usamodzielnienia się. Obok interwencji wobec osób z autyzmem konieczne jest wspieranie ich rodzin. Możliwe jest bowiem nasilanie się stresu rodzicielskiego i pojawianie się zespołu wypalenia, wynikającego z długotrwałej opieki nad dzieckiem. Zadania, jakie stoją przed rodzicami osób ze spektrum autyzmu, są specyficzne i wymagające, co nie przekreśla jednak wielu pozytywnych doświadczeń rodzicielskich. Można dyskutować, w jakim stopniu system wsparcia dostępny w Polsce dla rodzin i osób ze spektrum autyzmu, jest adekwatny. Pojawianie się licznych grup wsparcia i stowarzyszeń, a także poradników przygotowywanych przez rodziców na podstawie własnych doświadczeń (np. www.autyzmpoludzkupl), mogłoby wskazywać na to, że takie wsparcie nie jest jeszcze wystarczające.

Książka *Autyzm*, ze względu na szerokie, ale i bardzo przystępne przedstawienie problematyki, może być źródłem użytecz-

nych informacji. Pomogą one lepiej zrozumieć autyzm, w tym zachowania i doświadczenia osób ze spektrum autyzmu, a także nasze własne reakcje w obliczu spotkania z nimi. Autorka książki (doskonale przetłumaczonej przez Joannę Witkowską), przedstawiając czytelnikom portrety osób ze spektrum autyzmu, wskazała na różnorodność ich zachowań, sposobów doświadczania świata, a także planów i marzeń. Bądźmy otwarci na tę różnorodność.

Eleonora Bielawska-Batorowicz

Literatura cytowana

- Chojnicka, I., Pisula, E. (2017). Adaptation and validation of the ADOS-2, Polish version. *Frontiers in Psychology*, **8**: 1916. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01916>.
- Drabata, A. (2021). (Re)definicja myślenia na temat procesów kognitywnych w autyzmie – zwrot w postrzeganiu osób z ASD. *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, **41**: 11–32.
- Dwyer, P., Ferrer, E., Saron, C.D., Rivera, S.M. (2022). Exploring sensory subgroups in typical development and autism spectrum development using factor mixture modelling. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, **52(9)**: 3840–3860. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05256-6>
- Galecki, P., red. (2022). *Badanie stanu psychicznego. Rozpoznanie według ICD-11*. Wrocław: Edra Urban & Partner.
- International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems – ICD-11*. <https://icd.who.int/en> (dostęp: 12.12.2022).
- Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne* (1997). Kraków–Warszawa: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalis” oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Lewandowska, A. (2022). Zaburzenia neurorozwojowe (blok L1-6A0). W: P. Galecki, red. *Badanie stanu psychicznego. Rozpoznanie według ICD-11* (s. 41–61). Wrocław: Edra Urban & Partner.

- Manjra, I.I., Masic, U. (2022). Gender diversity and autism spectrum conditions in children and adolescents: A narrative review of the methodologies used by quantitative studies. *Journal of Clinical Psychology*, **78(4)**: 485–502. <https://doi.org/10.1002/jclp.23249>
- McCarthy, J., Chaplin, E., Hayes, S., Søndena, E., Chester, V., Morrissey, C., Allely, C.S., Forrester, A. (2022). Defendants with intellectual disability and autism spectrum conditions: the perspective of clinicians working across three jurisdictions. *Psychiatry, Psychology & Law*, **29(5)**: 698–717. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1976297>
- Mokros, Ł., Witusik, A., Nowakowska-Domagała, K., Pietras, T. (2022). Epidemiologia spektrum autyzmu. W: T. Pietras, D. Podgórska-Jachnik, K. Sipowicz, A. Witusik, red. *Spektrum autyzmu – od diagnozy i terapii do integracji i inkluzji* (s. 27–36). Wrocław: Wydawnictwo Continuo.
- Pisula, E. (2021). *Autyzm. Przyczyny, symptomy, terapia*, wyd. 6 zaktualizowane. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.
- Pisula, E., Omelańczuk, I. (2020). Zaburzenia ze spektrum autyzmu jako całościowe zaburzenia rozwoju. W: I. Grzegorzewska, L. Cierpiąłkowska, A.R. Borkowska, red. *Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży* (s. 293–312). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Podgórska-Jachnik, D. (2022). Autyzm w perspektywie prawa oświatowego. W: T. Pietras, D. Podgórska-Jachnik, K. Sipowicz, A. Witusik, red. *Spektrum autyzmu – od diagnozy i terapii do integracji i inkluzji* (s. 396–432). Wrocław: Wydawnictwo Continuo.
- Pufund, D. (2022). Między wykluczeniem a normalizacją i pedagogiką równego dostępu – analiza wybranych aspektów środowiska edukacyjnego uczniów w spektrum autyzmu. W: T. Pietras, D. Podgórska-Jachnik, K. Sipowicz, A. Witusik, red. *Spektrum autyzmu – od diagnozy i terapii do integracji i inkluzji* (s. 433–445). Wrocław: Wydawnictwo Continuo.
- Su, W.C., Culotta, M., Tsuzuki, D., Bhat, A. (2022). Cortical activation during cooperative joint actions and competition in children with and without an autism spectrum condition (ASC): An fNIRS study. *Scientific Reports*, **12(1)**: 1–15. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-08689-w>

- Takarae, Y., Zanesco, A., Keehn, B., Chukoskie, L., Müller, R.-A., Townsend, J. (2022). EEG microstates suggest atypical resting-state network activity in high-functioning children and adolescents with autism spectrum development. *Developmental Science*, **25**(4): e13231. <https://doi.org/10.1111/desc.13231>
- Talarowska, M. (2022). Rys historyczny pojęcia autyzmu – koncepcje psychologiczne. W: T. Pietras, D. Podgórska-Jachnik, K. Sipowicz, A. Witusik, red. *Spektrum autyzmu – od diagnozy i terapii do integracji i inkluzji* (s. 37–59). Wrocław: Wydawnictwo Continuo.
- Uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w podziale na typy szkół oraz województwa w roku szkolnym 2021/2022.* https://dane.gov.pl/pl/dataset/182,dane-statystyczne-uczniow-z-orzeczeniem-o-potrzebie-ksztacenia-specjalnego/resource/39379/table?page=1&per_page=20&q=&sort (dostęp: 12.12.2022).
- Zhang, M., Xu, S., Chen, Y., Lin, Y., Ding, H., Zhang, Y. (2022). Recognition of affective prosody in autism spectrum conditions: A systematic review and meta-analysis. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, **26**(4): 798–813. <https://doi.org/10.1177/1362361321995725>

Podziękowania

Mysłałam, że to krótkie wprowadzenie będzie szybkie i proste do napisania. Jakże się myliłam! To był długi, powolny i czasami uciążliwy proces. Sprawił, że na nowo spojrzałam na moją przeszłość i zrewidowałam różne koncepcje dotyczące autyzmu, stając przed koniecznością selekcji i pominięcia niektórych spośród nich. Zdałam sobie sprawę, że istnieje raczej niewiele solidnych faktów dotyczących autyzmu. Dokonałam zatem wyboru tego, co uważam za dobre przewidywania odnośnie do wyników wciąż trwających badań. Mam nadzieję, że badania, które wybrałam, przetrwają próbę czasu.

Zważywszy na te trudności, konieczne stało się pozyskanie znających się na rzeczy recenzentów. Miałam wielkie szczęście, że w gronie tym znaleźli się Chris Frith, Francesca Happé i Sarah White, którzy przekazali bezcenne uwagi i wskazówki o decydującym znaczeniu. Nie odwiekli mnie od włączenia w ten tekst myśli opartych raczej na przypuszczeniach.

Chciałabym także podziękować moim najbardziej wiernym i konstruktywnym krytykom: Alexowi i Martinowi Frith. Alex edytował większość rozdziałów, zrobił to wrażliwie i umiejętnie. Moja przyjaciółka, Heide Grieve, udzieliła mi rad wspaniałych jak zawsze. Jestem głęboko wdzięczna Chrisowi, Franky'emu i Sarah za pomoc w podejmowaniu decyzji, co powinno znaleźć się w tym wprowadzeniu do autyzmu, a co można pominąć. Ta książka należy do nich.

Aarhus, 24 stycznia 2008

Spis ilustracji

1a. Podstawowa cecha 1: W swoim własnym świecie © Abraham Menashe/Alamy	32
1b. Podstawowa cecha 2: Niezdolność do komunikacji © Stephen Voss	33
1c. Podstawowa cecha 3: Ograniczenia i powtarzalność © 2003 Nancy J. Price	33
2a. <i>Rain Man</i> © United Artists/The Kobal Collection	54
2b. <i>Kim Peek</i> Salinas Valley Memorial Hospital, California/Richard Green	55
3. <i>Dziwny przypadek psa nocną porą</i> Przedrukowane za zgodą The Random House Group Ltd.	60
4. Wzrost częstości przypadków diagnozowanych jako autystyczne Źródło: L.A. Croen, J.K. Grether, J. Hoogstrate, S. Selvin (2002). The changing prevalence of autism in California [Zmiana częstości występowania autyzmu w Kalifornii]. <i>Journal of Autism and Developmental Disorders</i> , 32 : 207–215. Przedrukowane za zgodą Springer Verlag	64
5. Wzrost częstości przypadków bez opóźnienia rozwoju umysłowego Źródło: L.A. Croen, J.K. Grether, J. Hoogstrate, S. Selvin (2002). The changing prevalence of autism in California [Zmiana częstości występowania autyzmu w Kalifornii]. <i>Journal of Autism and Developmental Disorders</i> , 32 : 207–215. Przedrukowane za zgodą Springer Verlag	64

6. **Demonstracja przeciwko MMR** 67
© Janine Wiedel Photolibrary/Alamy
7. **Możliwości połączeń w mózgu** 87
Przedrukowane za zgodą Avi Peled 2007
8. **Bardzo duży mózg** 89
© University of California i Children's Hospital, San Diego, dzięki uprzejmości Erica Courchesne'a
9. **Test Sally-Anne** 94
Test zastosowany przez S. Baron-Cohen, A. Leslie, U. Frith (1985). Does the autistic child have a 'theory of mind?' [Czy dziecko autystyczne posiada „teorię umysłu”?]. *Cognition*, **21**: 37–46
10. **Interakcje między trójkątami** 96
Adaptacja na podstawie: F. Castelli, F. Happé, U. Frith, C. Frith (2000). Movement and mind: A functional imaging study of perception and interpretation of complex intentional movement patterns [Ruch i umysł: Funkcjonalne obrazowanie percepcji i interpretacji złożonych wzorców ruchu intencjonalnego]. *Neuro-image*, **12**: 314–325
11. **System mentalizacji w mózgu** 97
Adaptacja na podstawie: F. Castelli, F. Happé, U. Frith, C. Frith (2000). Movement and mind: A functional imaging study of perception and interpretation of complex intentional movement patterns [Ruch i umysł: Funkcjonalne obrazowanie percepcji i interpretacji złożonych wzorców ruchu intencjonalnego]. *Neuro-image*, **12**: 314–325
12. **Kierowanie wzroku** 101
Źródło: A. Klin, W. Jones, R. Schultz, F. Volkmar, D. Cohen (2002). Quantifying the social phenotype in autism [Badanie ilościowe fenotypu społecznego w autyzmie]. *American Journal of Psychiatry*, **159**: 895–908
13. **Naśladowanie ruchów ręki** 104
Na podstawie: A.F.d.C. Hamilton, R.M. Brindley, U. Frith (2007). How valid is the mirror neuron hypothesis for autism? [Na ile trafna dla wyjaśnienia autyzmu jest hipoteza neuronów lustrzanych?]. *Neuropsychologia*, **45**: 1859–1868. Fotografia dzięki uprzejmości Antonii Hamilton

14	Zaraźliwe ziewanie	106
	© Digital Vision/Alamy. Źródło: A. Senju, M. Maeda, Y. Kikuchi, T. Hasegawa, Y. Tojo, H. Osanai (2007). Absence of contagious yawning in children with autism spectrum disorder [Brak zaraźliwego ziewania u dzieci z zaburzeniem ze spektrum autyzmu]. <i>Biological Letters</i> , 22 : 706–708. Przedrukowane za zgodą Royal Society	
15.	Widok Londynu	112
	© Stephen Wiltshire	
16.	Zwracanie uwagi na szczegóły	115
	© John Birdsall	
17.	Zadania wykonywane lepiej przez osoby autystyczne	118
	Źródło: S. Dakin, U. Frith (2005). Vagaries of visual perception in autism [Kaprysy percepcji wizualnej w autyzmie]. <i>Neuron</i> , 48 : 497–507. Przedrukowane za zgodą Cell Press	
18.	W supermarkecie	124
	© Left Lane Productions/Corbis	
19.	Temple Grandin	141
	© Rosalie Winard	
20.	Parowóz Tomek	145
	© Gullane (Thomas) LLC 2003. Wydane przez Egmont UK Ltd. i wykorzystane za zgodą	

Wydawca i autor przepraszają za wszelkie błędy i pominięcia w powyższej liście. W przypadku kontaktu z przyjemnością zamieszczą sprostowania przy najbliższej okazji.

Rozdział 1

Spektrum autyzmu

Czy to autyzm?

Wyobraź sobie młodą matkę i jej nowonarodzone dziecko. Ona jest nim zachwycona, a on jest cudowny. Ale w głębi serca Diane nie może nic na to poradzić, że czasem martwi się, czy Mickey wyrośnie na normalnego, zdrowego chłopca. Skąd może wiedzieć, czy nie ma na przykład autyzmu? Tyle się mówi o autyzmie w mediach. Prawie jedno na sto dzieci rodzi się z autyzmem, a chłopców autyzm dotyczy pięć razy częściej niż dziewczynek. Z autystycznym dzieckiem możliwe stają się wszelkie scenariusze, a większość z nich jest przygnębiająca. Jakie są pierwsze oznaki autyzmu? Czy to ma znaczenie, że Mickey często płacze, nie śpi dużo i nie jest łatwo go uspokoić? Bardzo wiele dzieci tak się zachowuje, mówi matka Diany. Jednak ona martwi się, że Mickey nie zawsze obraca się w jej stronę, kiedy woła do niego z drugiego końca pokoju.

Kiedy Diane zaczęła czytać o autyzmie, odkryła, że dane w tej sprawie są mocno niepokojące. Przeczytała, że niektóre dzieci są bardzo opóźnione w ogólnym rozwoju. Następnie, iż są dzieci, które nie dają żadnych powodów do obaw aż do drugiej połowy drugiego roku życia. Jedno dziecko nigdy nie nauczyło się mówić, inne było właściwie małym geniuszem. Diane, jak wiele osób, które zaczynają dowiadywać się czegoś o autyzmie, jest pełna zdumienia, ale też zaintrygowana tematem.